

Oponentský posudek o habilitační práci

Dalibora Havla

Nejstarší latinské rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě

(Brno 2012, 552 stran)

Autora předloženého habilitačního spisu vnímají v dnešní době medievisté spíše jako editora Českého diplomatáře: nedávno vydal VII/5 svazek CDB s rozbohem písarských rukou pro období vlády Václava II. a Václava III. a také 1. část katalogu listin pro léta 1283-1297. Téma této práce, i když je odlišné, však není nijak překvapující. Dalibor Havel se jím totiž vrátil ke své první lásce, kodikologickému materiálu, při jehož zpracování samozřejmě řešil i otázky diplomatického charakteru, i když pro období, které bylo vydáno už G. Friedrichem. Ovšem i tuto stránku vědecké práce D. Havla měla možnost poznat nejen naše, ale zejména zahraniční odborná veřejnost z jeho příspěvků na zasedáních Comité international de paléographie latine.

Zpracované téma není úplně nové. Počátkům čehokoli, nejen knižní kultury, je vždy věnována značná pozornost. A je tomu tak i v případě našich nejstarších rukopisů. Havlova práce však znamená výrazné novum v tom, že se neomezil jen na nepříliš velký počet dochovaných rukopisů, ale svou pramennou základnu obohatil o velké množství materiálu fragmentového charakteru. Třebaže v úvodu skromně konstatuje, že mohl navazovat metodologicky i materiálově na M. Flodra a J. Pražáka, aby mohl dospět k předloženým závěrům, naznačenou metodu musel důkladně propracovat a potřebný materiál z valné míry objevit, shromáždit a rozebrat. Nejrozsáhlejší částí práce je tak katalog 216 zlomků, jež autor vybral z materiálů, který zjistil nejen v našich, ale i zahraničních knihovnách, archivech a muzeích. Nebylo by velkým problémem spočítat z dobře rozebrané literatury u každého zápisu, kolik zlomků dosud nebylo zjištěno, bylo pouze zaevidováno nebo jen stručně popsáno. Byla by to ale zbytečná práce, protože ve spisu uvedené zlomky jsou pouze autorovým výběrem, v němž se snažil postihnout rozmanité tematické skupiny a také instituce, kde jsou fragmenty z nejstarší doby (tj. do přelomu XII. a XIII. století) uloženy. Dvakrát větší množství materiálu do práce pojato nebylo. (Informaci o výběru materiálu i o

jeho kritériích se dozvídá čtenář už v úvodu a je také zopakována v závěru. Domnívám se však, že by měla mít své místo i v této kapitole.) Bylo by proto velmi záslužné, aby v podobě, v níž je zpracován vybraný materiál, byl vydán celý katalog našich rukopisných zlomků.

Tematicky jsou zlomky (podobně jako rukopisy celých knih) zařaditelné do několika skupin: liturgické knihy (jejich vnitřní členění převzal autor od P. Radó), bible, patristická literatura gramatikové, klasická literatura, právo kanonické a římské, Řehole sv. Benedikta a slovníky a glosáře. Pro mne osobně je velmi zajímavým zjištěním, že všechny latinské bible, které se na našem území dochovaly alespoň ve fragmentární podobě, přinášely podobu Jeronýmova překladu Vulgáty. (O to záhadnější je pak existence nejméně tří knih, které u nás v období XIII.-XV. století zachycovaly alespoň část textu *Vetus Latina – textus antiquus*, jak ho označuje katalog knihovny *Nacionis*).

Na základě sebraného kodikologického materiálu mohl autor v poslední kapitole přistoupit ke studii o nejstarších písařských školách v Čechách a na Moravě – na Břevnově a v Klášterním Hradisku.

Zejména Břevnov, náš první mužský klášter, byl nesprávně spojován (především v prostředí kunsthistorickém) se vznikem nejstarších památek, které mají vztah k českému prostředí. D. Havel na základě podrobného paleografického rozboru určil nejstarší produkty břevnovského skriptoria, pocházející z poloviny 11. století (za opata Meinharda), včetně břevnovských glos ve starších manuskriptech cizí provenience. Všechny tyto památky nesou jednoznačné znaky břevnovské písařské školy.

Na Moravě měl situaci složitější, protože počátky knižní kultury zde nelze spojit s Rajhradem, jak by se dalo předpokládat vzhledem k tomu, že jde o původní proboštství břevnovského kláštera, ale s Klášterním Hradiskem u Olomouce, klášterem zrušeným za Josefa II., jehož rukopisy jsou roztroušeny po různých knihovních fondech. Přesto zde autor prokazatelně určil skupinku čtyř rukopisů, které jsou produkty jednoho skriptoria, jež má charakter písařské školy. Toto skriptorium působilo ve stejné době jako olomoucké skriptorium Jindřicha Zdíka a D. Havel předpokládá spolupráci těchto dvou geograficky blízkých středisek. Stopy hradiských benediktinů po jejich vyhnání z mateřského kláštera prokazuje až ve vzdálených Kladrubech.

PhDr. Dalibor Havel, PhD., předložil rozsáhlou habilitační práci, v níž zpracoval významné téma naší kulturní historie – počátky knižní kultury na našem území. Prokázal, jak metodami pomocných věd historických, zejména pak paleografie a kodikologie (což ovšem znamená práci, která patří k nejobtížnějším a nejzdlouhavějším), lze dospět k jednoznačným výsledkům tam, kde až dosud pro zdánlivý nedostatek srovnávacího materiálu platily pouhé hypotézy. A jak habilitační práce ukázala, šlo o hypotézy nesprávné. Proto velmi ráda předloženou práci doporučuji jako podklad pro habilitační řízení v oboru pomocné vědy historické.

V Brně 10. května 2013

doc. PhDr. Helena Krmičková, Dr.